

УДК 316.334.5:504.03.01

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ “ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ” У СОЦІОГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ

М. В. Шедловська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
mashashede@gmail.com*

У статті розглянуто основні підходи до означення екологічної свідомості у філософії, психології, культурології та історії. Визначено специфіку соціології під час інтерпретації цього феномену. Запропоновано авторське визначення екологічної свідомості, що враховує досвід наук соціогуманітарного корпусу, зважаючи на міждисциплінарність цього поняття, що включає три основні складові, які лежать в межах певного ціннісного поля.

Ключові слова: свідомість, екологічна свідомість, цінності, екосоціологія.

Підвищення інтересу до екологічної тематики вже давно не викликає подиву, вона є об'єктом активних суспільних дискусій, зростає інтерес з боку наукових кіл. Економічні, політичні та соціальні зміни сприяють необхідності соціологічного аналізу цієї проблематики, зокрема й коли мова йде про екологічну свідомість. Паралельно проблеми взаємодії природи і суспільства обговорюються в рамках інших наук, що межують із соціологією: філософії, історії, психології, економіки тощо; дискусії виникають як спроби подолання вузьких дисциплінарних рамок, виходу в сферу міждисциплінарних досліджень. Тому мета нашої статті – розглянути поняття екологічної свідомості соціогуманітарними науками. Окрім того, актуальним є аналіз змісту цього поняття як визначеної цілісності на соціологічному рівні для виявлення її кількісних та якісних характеристик.

Якщо згадати науковий досвід соціологічної науки, то можна говорити про сформовану певну традицію у вивченні цієї категорії. Якщо раніше екологічна соціологія зверталася насамперед до екологічних проблем, то нині її предметне поле значно розширюється, на провідні позиції виходять поняття, котрі ще донедавна вважались об'єктами дослідження інших наук, тому закономірним є те, що поняття екологічної свідомості все частіше зустрічається на сторінках наукових та публіцистичних видань, що є цілком виправданим в умовах сучасної екологічної ситуації.

Існує надзвичайно багато дефініцій поняття екологічна свідомість, ще більше означень поняття самої свідомості можемо знайти в науково-довідниковій літературі різних наук соціогуманітарного корпусу. Якщо говорити про означення поняття свідомості, то варто сказати, що свідомість, як суб'єктивна реальність, є найперше предметом дослідження філософії та психології. Філософія розглядає свідомість як

пізнання на різних рівнях – від безпосередніх чуттєвих форм до абстрактно-логічних, а також суспільну свідомість, її передумови, форми, розвиток. Психологія відповідно досліджує психологічні механізми формування свідомості, її структуру, місце і роль у психологічній структурі особистості.

Екологічна ж свідомість у філософському енциклопедичному словнику визначається як усталена й усвідомлена система уявлень про стан природного довкілля, здатність (індивідуальна або колективна) до адекватного розуміння органічного зв'язку між людиною та природою і використання екологічних знань та переконань у всіх без винятку сферах практичної діяльності [13]. Тобто, іншими словами, екологічна свідомість – це форма суспільної свідомості, яка виражається в органічному зв'язку “людина – природа”, в основі якого лежить певна система знань та переконань. Можна говорити про те, що структурними елементами екологічної свідомості з точки зору філософії виступають: екологічні знання та переконання, суб'єктивна (адекватна, на думку індивіда) оцінка зв'язку між людиною та природою, використання цих уявлень у повсякденній діяльності. В іншому словнику знаходимо доповнення до структури ціннісною складовою, адже свідомість включає аксіологічний, ціннісний аспект, в якому виражаються його орієнтація на вироблені суспільством і прийняті суб'єктом цінності [14, с. 596]. Тобто можна говорити, що філософія пропонує означення екологічної свідомості через чотири основні складові: когнітивну (знання), афективну (оцінки), поведінкову та ціннісну.

Свідомість є одним із головних понять і у психології, її важливою метою є розкриття психологічних механізмів функціонування свідомості та підсвідомого/позасвідомого. Стосовно означення екологічної свідомості, то під нею розуміють високий рівень психічного відображення природного і штучного середовища, свого внутрішнього світу, рефлексія відносно місця і ролі людини в біологічному, фізичному і хімічному світі, а також здатність до саморегуляції цього відображення. Екологічна свідомість зумовлюється зовнішніми та незалежними від людини чинниками, які відображаються крізь призму її внутрішнього світу, реалізується в структурі різноманітних ставлень до оточуючого життєвого середовища, зумовлює поведінку та життєдіяльність на основі саморефлексії [11, с. 133–134]. Тобто психологи наголошують на тому, що свідомість характеризується активністю, інтенціональністю (спрямованістю на предмет), здатністю до саморефлексії, містить мотиваційно-ціннісний характер, різний ступінь ясності. При чому свідомість індивіда, хоч і унікальна, але не довільна – вона зумовлена зовнішніми, щодо неї, факторами, перш за все структурами соціальної системи, де живе індивід, і завжди носить суспільно-історичний характер [11, с. 389, 390]. Тобто, виділяючи складники свідомості, психологи також акцентують на тому, що свідомість спричинена певним суспільним середовищем, набором цінностей, які для нього характерні. Отож, можна говорити про те, що психологи також роблять акцент на таких важливих складових свідомості, як знання та оцінки, і не залишають поза увагою і скерованість на безпосередню діяльність, наголошуючи на тому, що людина керується тим, що є дійсно значиме для неї.

Історія оперує поняттям “історична свідомість” – різновид суспільної свідомості, що охоплює соціальну пам'ять, історичні факти, історичні закони; суспільно-історичні

передбачення, суспільні ідеали, які взаємодіють між собою і зумовлюються відповідними матеріальними і духовними чинниками життєдіяльності суспільства [13, с. 576]. Тобто історія дає можливість простежити появу, розвиток, трансформацію свідомості великих спільнот і навіть суспільства загалом. Можна говорити про те, що для історії не так важливо визначити структуру чи рівні функціонування свідомості, як особистісні прояви її носіїв, здійснення їх типологізації, що є однозначно важливим і при дослідженні екологічної свідомості.

Розглядаючи дослідження свідомості науками соціогуманітраного корпусу, не можна оминати специфіку вивчення свідомості культурологією. Зазначимо, що сама свідомість виступає важливим об'єктом її досліджень, а також чинником переведення досвіду минулих поколінь у цінності теперішнього. Свідомість є атрибутом реального, який приходить до людини так само безпосередньо, як факт її буття, і передається як певний природний стан світорозуміння – орієнтації у світі, в тій конкретній ситуації практичної дії і спілкування, в якій індивід безпосередньо застає і виявляє себе, є актуалізацією культурних сенсів і цінностей у внутрішньому світі людини [1, с. 220]. Для нас важливим є те, що культурологи наголошують на важливості ціннісного аспекту як елементу культури в дослідженні свідомості, як елементу, що є не так складником чи компонентом свідомості, як призмою впливу на її формування.

Екологічна свідомість тлумачиться економістами як розуміння необхідності забезпечення чистоти природного середовища, формування відповідної свідомості людини щодо екології, подолання негативних моральних якостей особи, таких як егоїстичне, споживацьке, неекономічне використання природних ресурсів, безгосподарність, марнотратство, що завдають відчутної шкоди навколишньому середовищу [5, с. 179]. Для теоретичної інтерпретації екологічної свідомості тут важливі два моменти: по-перше, це система, яка включає розуміння, по-друге, це передбачення певної діяльності на основі тих знань, які має індивід.

В екологічній енциклопедії екологічна свідомість визначається як “усталена й усвідомлена система уявлень про стан навколишнього середовища; здатність (індивідуальна чи колективна) до адекватного розуміння органічного взаємозв'язку між людиною та природою; використання екологічних знань та переконань в усіх сферах теоретичної та практичної діяльності” [4, с. 227]. Отже, означуване поняття не виходить за межі соціально-психологічного підходу та трикомпоненту складову свідомості, і наявний когнітивний (усвідомлення) та поведінковий (використання знань в діяльності) компоненти. Відсутня афективна складова (емоційна оцінка), в екології акцент робиться на адекватному розумінні, що далеко не завжди збігається з емоційним фоном. Але варто сказати, що таке означення диктує необхідність при соціологічному визначенні екологічної свідомості обов'язково врахувати присутні компоненти.

Якщо звернутись до досвіду визначення свідомості соціологічною літературою, то найбільш поширеними є такі тлумачення свідомості, як: здатність мислити, міркувати і визначати своє ставлення до дійсності; властивість вищої нервової діяльності людини [6, с. 325]; частина людського розуму, яка усвідомлює “Я”, дію навколишнього середовища та розумову активність, свідомого розуму, що містить спогади, поточний досвід і думки, які є доступними розумінню [2, с. 214]. Більш наближено до соціологічного

трактування звучить тлумачення, наведене А. Лоусоном та Т. Герродом. Вони розглядають свідомість як елемент людського розуму, представлений знаннями і уявленнями про самого себе, наше уявлення про світ [9, с. 430]. Та навіть таке визначення не може виступати як досить повне, оскільки свідомість містить не лише уявлення про світ та себе самого, а й певні емоційні та поведінкові елементи [6, с. 682].

Звертаючись до досвіду соціології, можна сказати, що тут розглядається конкретна свідомість різних соціальних верств населення, груп, колективів, соціологічні словники акцентують увагу на тих чи інших типах свідомості, мова йде, наприклад, про індивідуальну (свідомість конкретної особистості, що належить до певної спільноти) та групову (сукупність ідей, поглядів, уявлень, почуттів, настроїв, волевиявів, притаманних певній групі) свідомість [6, 8], масову (сукупність різноманітних поглядів, уявлень, настроїв, соціальних почуттів, емоцій тощо, що поділяються великими соціальними спільнотами (народами, класами)) [10], нормативну (усвідомлення соціальних норм як обов’язкових до виконання вимог, стандартів діяльності, додержання яких є необхідною умовою включення індивідів у соціальні спільноти) та буденну (вид суспільної свідомості, що виділяється за способом осягнення дійсності) [8], утопічну (свідомість, у якій утопія стає домінуючою формою переживання, споглядання та дії) [10], моральну (включає в себе як емоційно-вольові, так і пізнавальні компоненти. Моральна свідомість здійснює оцінку чужих і своїх вчинків з точки зору добра і зла) [6] і т. д.

Таке акцентування на тих чи інших типах свідомості не є дивним, адже, на відміну від психології чи філософії, соціологія, керуючись принципом конкретності, акцентує увагу на конкретній свідомості, тобто полем зацікавлення соціології не є загальний контекст (як це є у філософії) чи конкретні особливості (що можемо спостерігати у психології), а саме інтерес до функцій та ролі того чи іншого конкретного явища для / чи у суспільстві.

Ознаками того чи іншого типу свідомості можуть бути різноманітні характеристики: об’єкт свідомості (індивідуальна, групова і т. д.), метод освоєння дійсності (буденна, утопічна і т. д.), характер впливу (нормативна, моральна тощо), сфера функціонування (економічна, політична, релігійна та власне екологічна свідомість і т.д.) тощо. Отже, узагальнюючи вищесказане, можна говорити про те, що екологічна свідомість постає як один із можливих різновидів свідомості та може проявлятися на різноманітних рівнях, тобто під екологічною свідомістю можна розуміти певну частину свідомості, яка безпосередньо або опосередковано пов’язана із діадичним відношенням “людина – природа”. При визначенні екологічної свідомості науками соціогуманітарного корпусу вона розуміється як система сукупності певних структурних елементів, таких як екологічні знання, емоційні оцінки та установки до певної діяльності.

Якщо говорити про перший важливий компонент, а саме про екологічні знання, то він не потребує підтвердження своєї важливості і є стрижнем екологічної свідомості, проте не менш важливим, аніж інші складові. Досліджуючи цей феномен, різні дослідники роблять акценти на різних структурних елементах свідомості. Так, російський теоретик соціальної екології Е. В. Гірусов зазначає, що екологічна свідомість – це сукупність поглядів, теорій та емоцій, що відображають проблеми співвідношення суспільства та природи в оптимальному їх вирішенні відповідно до конкретних потреб

суспільства та природних можливостей [3, с. 105–120]. Тобто зроблено акцент на знаннях та емоціях, але діяльнісний аспект не висвітлюється, що, на нашу думку, не є правильним або, краще сказати, не висвітлює досліджуваний феномен повною мірою.

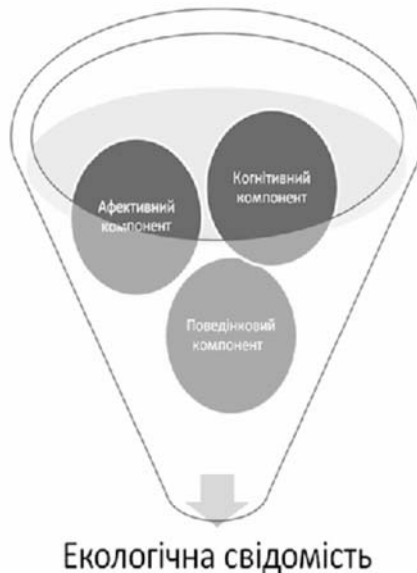
Певні акценти знаходимо в інших дослідників, також “екологічна свідомість розглядається, на відміну від екологічного знання, як нюанс, аспект суспільної свідомості в її спонукальній іпостасі, як одна із важливих складових і детермінант сучасної масової свідомості, що спроможна активно впливати на корекцію сучасних способу життя людей і форм їхнього природокористування для того, аби зробити їх екологічно безпечними. Йдеться, отже, – зауважує М. Кисельов, – про екологічну свідомість не як про відособлений блок свідомості людини, а як складову сучасного людського світогляду й масової свідомості, яка мотивує й спонукає до екологічно безпечної діяльності в природі” [7, с. 70–156.]. Однозначно мова йде про той поведінковий компонент, на якому наголошувалось раніше, власне, на його визначальній важливості.

Тобто можна говорити про те, що так чи інакше дослідники наголошують на тривимірній структурі екологічної свідомості, проте запропоновані означення не враховують важливу складову екологічної свідомості, значення якої зросло в кінці минулого століття і на чому ми спробували акцентувати, досліджуючи поняття екологічної свідомості в межах філософії, психології та культурології. Мова йде про ціннісний компонент. Сьогодні вже жоден науковець чи звичайний житель планети не стане заперечувати важливості даного аспекту. Адже неможлива конкретна поведінка без сформованої внутрішньої позиції. Дії передують оцінка ситуації, наслідків дії, а значить – йде звернення до цінностей, у тому числі і до базових, як принципів і стандартів, що дають змогу відносно універсально все це оцінити. Проте навряд чи варто стверджувати, що ціннісна складова є однорівнева з когнітивною, афективною чи конативною складовими. Багато соціологів стверджує, що саме цінності є ядром свідомості. Якщо спробувати дослідити кожен з цих складових свідомості, то ми зможемо знайти прояв або основу для цінностей, адже власне вони є наслідком попередніх та основою наступних оцінок, змістовним наповненням ідей, теорій, традицій; першоосновою певних настроїв та почуттів. Таким чином, цінності наскрізь пронизують свідомість, знаходять свій прояв в орієнтаціях, традиціях, діяльності та навіть у її результатах (як реалізованих цілях).

Цінності, згідно зі Ш. Шварцем, ізраїльським науковцем, який є автором одного з останніх сучасних масштабних напрацювань у галузі дослідження цінностей, є абстрактними поняттями, однак не настільки, щоб вони не могли мотивувати поведінку. Ш. Шварц розробив типологію базових цінностей людини, виходячи з того, що цінності виражають три універсальні потреби людського існування: потреби людини як біологічного організму; потреби людей у координованій взаємодії; потреби виживання і благополуччя групи, спільноти. Ціннісний простір, за теорією Ш. Шварца, визначається двома осями: відкритість змінам – збереження, вихід за межі власного “я” – самоутвердження. У просторі цих осей містяться 10 базових ціннісних орієнтацій. Це влада, досягнення, гедонізм, стимуляція, самостійність, універсалізм, доброзичливість, традиція, конформність та безпека. Власне, до типологічно ціннісного індексу “універсалізм” (вісь – вихід за межі власного “я” – самоутвердження) належить вихідне

положення, яке говорить про те, що люди повинні берегти природу та про важливість турботи про навколишнє середовище [15]. Тобто автор стверджує, що цей показник є одним із тих кінцевих, цільових цінностей людини, на основі яких формується безліч інструментальних (оперативних, поточних) цінностей, що скеровують її життєдіяльність. Тобто можна говорити про те, що одним з елементів стрижневих (базових) цінностей у суспільстві, тобто тих, котрі лежать фундаментально в основі наступних цінностей, є, власне, ті цінності, які безпосередньо стосуються відношення “людина - довкілля”, що перегукується з нашою тезою про те, що цінності пронизують свідомість, вони є її основою і складниками водночас і зокрема, коли ми говоримо про екологічну свідомість та про цінності взаємодії людини і природи.

На основі опрацьованої літератури можна запропонувати таке означення екологічної свідомості, яке ми розуміємо як сукупність певних знань (теоретичних та практичних), емоцій, що відображають специфічний спосіб ставлення до природи, установок (реальних чи декларованих) до дії, що пронизані певним ціннісним полем, що впливає на кожен із цих компонентів і проявляється в них (див. мал 1). Тобто можна говорити про те, що кожен із зазначених компонентів, а мова йде про когнітивний, афективний і поведінковий, має рівноцінно важливе значення (на малюнку компоненти продемонстровані як рівні кулі), причому вони знаходяться у певному ціннісному просторі (ціннісне поле презентує “чаша”, в якій розміщені кулі), який не лише впливає на кожен із цих компонентів ззовні, а й проявляється у середині кожного з них (тому чаша повна всередині як демонстрування цього впливу), і все це у своїй єдності і формує екологічну свідомість. Тож запропоноване означення не лише не виходить за рамки класичної тріади у визначенні свідомості через когнітивний, емотивний та конативний компоненти, а й якісно доповнює цю тривимірну модель.

Мал. 1. Тривимірна структура екологічної свідомості

Отже, перший компонент – когнітивний. Основою цього елементу є знання, зокрема екологічні. Тобто можна говорити, що цей компонент є раціональним у свідомості, проте тут важливо дослідити ступінь цієї раціональності, адже з одного боку ми можемо мати знання, які набули, скажімо, у вищій школі, з іншого – це ті знання, які ми отримуємо внаслідок взаємодії з природним середовищем. Є й інший вимір знань, це, зокрема, професійні знання, що пов'язані професійною діяльністю людини. Тобто, можна виділити 2 основні рівні знання: теоретичні та практичні. Зокрема, до теоретичного рівня можемо зарахувати як наукове знання, тобто те, яке ми отримуємо як науково підтверджені факти внаслідок освітнього процесу, та професійне знання (зрозуміло, що таким типом знань володітимуть ті, хто безпосередньо працює у сфері, яка так чи інакше стосується взаємодії людини з навколишнім середовищем). Іншим рівнем знання є практичні знання, які здобуваються внаслідок нашої буденної взаємодії з природним середовищем. Цей рівень знання також притаманний усім, адже незалежно від жодних соціально-демографічних характеристик усі зіштовхуються у своєму повсякденні з навколишнім світом і так чи інакше отримують знання в системі “людина – довкілля”. Тобто можна припустити, що саме сукупність теоретичних і практичних знань буде становити найвищий ступінь розвитку когнітивного компоненту, що впливатиме і на рівень екологічної свідомості загалом.

Наступний компонент – емоційний. Варто зазначити, що власне психологи акцентують увагу на цьому компонентові, про що вже зазначалось раніше; використовуючи досвід цієї науки, ми теж прихильні до важливості емоційної складової при формуванні екологічної свідомості. Зрозумілим є той факт, що такий елемент формують персональні, суб'єктивні оцінки індивіда, його власне бачення на систему “людина – довкілля”. Персональні почуття та суб'єктивні оцінки у своїй єдності будуть формувати емоційний фон особистості як основу афективного компонента, що беззаперечно впливає і на екологічну свідомість. Зрозуміло, що мова йде про ті почуття та оцінки, які формуються у полі системи відношень “людина – довкілля”.

Третім компонентом екологічної свідомості є конативний або поведінковий компонент. Варто особливо наголосити на важливості цього компонента, адже він виражає готовність до дії, яка насамкінець і має найбільше значення власне для суспільства, адже саме екологічна поведінка є тим показником, наслідки якого найбільш помітні для інших, несучи користь або шкоду, власне, й коли мова йде про взаємодію людини з навколишнім середовищем. Під цим компонентом ми розуміємо соціальні установки, тобто це готовність до певної поведінки, готовність підтримати або не підтримати певні дії у системі “людина – довкілля”. Ці установки можуть декларувати як підтримку суспільних пропозицій, так і готовність виконувати реальні дії, що у соціально-психологічному підході розглядаються як наміри та забор'язання [12]. Насамперед треба враховувати готовність до індивідуальних, реальних дій. Зрозуміло, що така готовність часто також є лише декларативною, проте тут важливо наголосити на тому, що ці дії індивідуальні, тобто важлива готовність до дій самого індивіда, а не лише підтримка певних суспільних пропозицій. Отже, індивідуальні дії будуть говорити про вищий рівень екологічної свідомості. Тобто складниками даного компонента, на нашу думку, є готовність до індивідуальних дій (наприклад, членство у громадських

організаціях екологічного спрямування) та установки на підтримку суспільних пропозицій (наприклад, підтримка екологічних партій та рухів на виборах).

Якщо говорити про ціннісні виміри даної трикомпонентної структури (що є і в ній, і над нею), то в кожному з цих компонентів можна знайти їх відлуння; особливу увагу зосереджено на екологічно-орієнтованих цінностях, що зумовлюють і відповідну поведінку (установки до дії) людини в природі за допомогою застосування наявних знань і уявлень і їх вплив на оціночне відношення, що у своїй єдності впливає й на екологічну свідомість загалом.

Досліджуючи екологічну свідомість, варто пам'ятати, що філософія зосереджує свою увагу насамперед на загальному контексті, психологія зосереджується на психічних особливостях носіїв того чи іншого типу екологічної свідомості, соціологія ж робить акцент на соціальних функціях та ролі того чи іншого явища у суспільстві. Для соціолога важливо емпірично виміряти те чи інше явище, керуючись принципом об'єктивності та неупередженості, що суттєво вирізняє її серед інших наук. Можливо це зробити, лише розробивши показники, які дають змогу виміряти, оцінити стан чи рівень сформованості екологічної свідомості у тому чи іншому суспільстві. Визначення структурних компонентів є першим якісним кроком у цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Быстрицкий Е.К. Практическое знание в мире человека / Е. К. Быстрицкий. – М., 1990. – 350 с.
2. Большой толковый социологический словарь. Т.2 (П - Я): пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 2001. – 528 с.
3. Гирусов В. Экологическое сознание как условие оптимизации взаимодействия общества и природы / В. Гирусов // Философские проблемы глобальной экологии. – М., 1983. – С.105–120.
4. Екологічна енциклопедія: у 3 т. / [гол. ред. А. В. Толстоухов]. – К.: ТОВ “Центр екологічної освіти та інформації”, 2008. – Т.3. – 472 с.
5. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера [Текст] / [заг ред. Р. Дяківа]. – К.: Міжнар. екон. фундація, 2000. – 704 с.
6. Энциклопедический социологический словарь / [под ред. Осиповна Г.В.]. – М.: ИСПИ РАН, 2005. – 939 с.
7. Кисельов М. М. Концептуальні виміри екологічної свідомості / М. М. Кисельов, В. Л. Деркач, А. В. Толстоухов та ін. – К., 2003. – С.70–156.
8. Краткий словарь по социологии / [Под общ. ред. Д.М. Гвишиани, Н.И. Лапина]. – М.: Политиздат, 1989. – 479 с.
9. Лоусон Т. Социология. А – Я: Словарь-справочник/ Т. Лоусон, Д. Гэррод; [пер с англ. К.С. Ткаченко]. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. – 608 с.
10. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / [ред. В. І. Воловича]. – К.: Укр. центр дух. культури, 1998. – 736 с.
11. Соціально-психологічний словник / [авт.-уклад. М. Чапка, У. Контні]. – Мисловіце, 2010. – 519 с.
12. Стегній О. Інституціоналізація екологічних інтересів у суспільстві соціогенних ризиків / О. Стегній. – К., 2002. – 378 с.
13. Філософський енциклопедичний словник / [ред. Шинкарук В.І.]. – К.: Абрис, 2002. – 740 с.

14. Философский энциклопедический словарь / [редкол.: С.С. Аверинцев, Э. А. Араб – Оглы, Л.Ф. Ильичев и др.]. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
15. *Schwartz S.* Basic human values: theory, methods and applications / S. Schwartz. – Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem, 2006.

CONCEPTUALIZATION OF “ENVIRONMENTAL CONSCIOUSNESS” IN SOCIOHUMANITARIAN DISCIPLINES

M. V. Shedlovska

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
mashashede@gmail.com*

The article examines the main approaches to the definition of environmental consciousness in philosophy, psychology, culture and history. Sociology specificity is determined by interpretation of environmental consciousness. The author determines the ecological consciousness that takes into account the experience of building sciences colleges, despite of the given interdisciplinary concept that includes three main components that lie within a value field.

Key words: consciousness, environmental consciousness, values, ecosociology.

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ПОНЯТИЯ “ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ СОЗНАНИЕ” В СОЦИОГУМАНИТАРНЫХ НАУКАХ

М. В. Шедловская

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина,
mashashede@gmail.com*

В статье рассмотрены основные подходы к определению экологического сознания в философии, психологии, культурологии и истории. Определена специфика социологии при интерпретации данного феномена. Предложено авторское определение экологического сознания, учитывающий опыт наук социогуманитарного корпуса, учитывая междисциплинарность данного понятия, которое включает три основные составляющие, что лежат в пределах определенного ценностного поля.

Ключевые слова: сознание, экологическое сознание, ценности, экосоциология.

*Стаття надійшла до редколегії 10.05.2011
Прийнята до друку 11.06.2011*